

Основні напрями, цілі та завдання об'єднання визначені у меморандумі про співпрацю та полягають у такому: покращення інфраструктури (зокрема, телекомунікаційної та транспортної); поглиблення співпраці у галузі наукових досліджень та технологій; співпраця у сфері розвитку економічно слабких регіонів; зміцнення співпраці у сфері мистецтва та культури; спільне представництво об'єднання на різних рівнях.

Конкретні напрями діяльності «чотирьох двигунів Європи» визначаються на підставі спільного рішення президентів регіонів-членів, що приймаються в ході щорічної конференції президентів. Співпраця в рамках «Чотирьох моторів Європи» базується на принципі інституційної гнучкості, що передбачає відсутність постійного бюрократичного апарату. Управління об'єднанням регіонів здійснюється одним з чотирьох регіонів, що обирається, як правило, на рік. Головуючий регіон виконує усі організаторські функції та завдання. Таким чином, «Чотири двигуни Європи» – унікальний приклад міжнародного регіонального співробітництва, що об'єднує потенціал провідних європейських регіонів у вирішенні глобальних проблем розвитку цих регіонів [7, с. 11].

Висновок. Отже, врахування сучасних економічних реалій диктує необхідність розробки стратегії якісного розвитку України, в основі якої – створення раціональних взаємин «держава-регіон», в т.ч. і в області розвитку інноваційного співробітництва. Проте регіональне різноманіття України виключає можливість перенесення досвіду формування інноваційних зв'язків на рівні окремого регіону якої-небудь окремої країни і обумовлює необхідність пошуку самостійних підходів до вирішення даної проблеми, заснованих на синтезі вітчизняного і світового досвіду.

Джерела та література:

1. Хопкинсон Л. Поддержка инновации на уровне регионов и муниципалитетов (руководство для государственных служащих) [Электронный ресурс] / Л. Хопкинсон. – Режим доступа : www.uuis.com.ua/files/Hopkinson.pdf
2. Шелюбская Н. Новые направления инновационной политики ЕС / Н. Шелюбская // Проблемы теории и практики управления. – 2003. – № 4. – С. 63-68.
3. European Innovation, Communication and information Unit, European Commission's Enterprise and Industry DG, March 2006. – 89 p.
4. The Seventh Framework Programme (FP7). – European Commission Research Directorate General. – 2007. – 167 p.
5. Обоснование по разработке проекта межгосударственной целевой программы инновационного сотрудничества государств - участников СНГ на период до 2020 года.
6. Новая Европейская стратегия «Европа 2020» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eulaw.ru/content/307>
7. Гвоздинський С. Л. «Чотири двигуни Європи»: досвід міжрегіонального співробітництва європейських регіонів / С. Л. Гвоздинський // Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – С. 11-13.

Татарченко О.М.

УДК 330.565 (477)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Анотація. Запропоновано структуру та логіку побудови стратегії міжрегіонального співробітництва. Стратегію міжрегіонального співробітництва виражено через комплекс довгострокових цілей, завдань і напрямів узгоджених дій регіональних і державних органів влади, владних структур територій, що співробітничать, на досягнення головної мети – підвищення добробуту населення регіону за допомогою використання його економіко-географічних переваг на основі створення стійкої і збалансованої системи міжрегіональних і міждержавних взаємозв'язків. Стратегію міжрегіонального співробітництва представлено як трирівневу систему, що включає стратегічну мету та напрями розвитку, стратегічні дії міжрегіонального співробітництва. Обґрунтовано етапи оцінки факторів розвитку міжрегіонального співробітництва.

Ключові слова: міжрегіональне співробітництво, регіон, стратегія, система, фактори, механізм.

Анотація. Предложена структура и логика построения стратегии межрегионального сотрудничества. Стратегия межрегионального сотрудничества выражена посредством комплекса долгосрочных целей, заданий и направлений согласованных действий региональных и государственных органов власти, властных структур сотрудничающих территорий, направленных на достижение главной цели – повышение благосостояния населения региона с помощью использования его экономико-географических преимуществ на основе создания устойчивой и сбалансированной системы межрегиональных и межгосударственных взаимосвязей. Стратегия межрегионального сотрудничества представлена как трехуровневая система, включающая стратегическую цель и направления развития, стратегические действия межрегионального сотрудничества. Обоснованы этапы оценки факторов развития межрегионального сотрудничества.

Ключевые слова: межрегиональное сотрудничество, регион, стратегия, система, факторы, механизм.

Summary. The structure and logic of construction of inter-regional collaboration strategy was introduced. The strategy of inter-regional collaboration is represented as a system of long-term aims, tasks and directions of

coordinated actions of regional and governmental authorities of co-operating territories, which are directed at achievement of mien goal – the increase of prosperity of regional citizens with the help of usage of its economic-geographical advantages on the basis of creation of stable and balanced system of inter-regional and inter-state interrelations. The strategy of inter-regional collaboration is presented as a system, that consist of three levels, strategic goal and development lines, strategic actions of inter-regional collaboration. The phases of es timation of inter-regional collaboration development factors were grounded. The strategic directions of realization of inter-regional collaboration are defined as the strategic measures (actions), which can supply the removal of obstructive factors, achievement of goals of inter-regional collaboration development and realization of governmental goals of state-partners. It was grounded, that the inter-regional collaboration is a mechanism, which is able to have a positive influence on social-economic development of the region with the help of merging of competitive advantages and inter-regional integration stimulation. The development of long-term documents of social-economic development, as well as territorial planning schemes on different levels are considered as an agreement mechanism of mutual interests of regions.

Keywords: inter-regional collaboration, region, strategy, system, factors, mechanism.

Постановка проблеми. Сучасний стан національної економіки ставить регіони перед необхідністю вибору однієї із стратегій своєї поведінки по відношенню до міжрегіональних зв'язків. Подібного роду вибір обумовлений існуючими функціональними відмінностями регіонів України між собою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів розвитку міжрегіонального співробітництва присвячені роботи вітчизняних та російських економістів: Л.Божка [3], М.Бурова [4], Є.Волинець [5; 6], О.Кошелева [1], Р.Мірзоєва [8], Є.Черняк [2] та інших.

Невирішені частини проблеми. Проте окремі аспекти міжрегіонального співробітництва, а саме - стратегічні напрями його реалізації, розглянуті фрагментарно, що і склало мету даної статті.

Основні результати дослідження. Під стратегією міжрегіонального співробітництва розуміється комплекс довгострокових цілей, завдань і напрямів узгоджених дій регіональних і державних органів влади, владних структур територій, що співробітничать, на досягнення головної мети – підвищення добробуту населення регіону за допомогою використання його економіко-географічних переваг на основі створення стійкої і збалансованої системи міжрегіональних і міждержавних взаємозв'язків. Стратегічна мета розробки стратегії міжрегіонального співробітництва полягає в пошуку джерел економічного зростання регіонів.

По відношенню до розвитку міжрегіонального співробітництва регіоном може бути прийнята одна з наступних стратегій [1]:

- **закрита**, тобто формування економіки регіону як замкнутої господарської системи. В цьому випадку штучно встановлюється режим функціонування економіки регіону, при якому існує розрив в об'ємах виробництва продукції економікою регіону і зовнішніх економічних зв'язків. Об'єм вивозу з регіону і ввезення зводиться до мінімальних показників;
- **відкрита**, тобто збільшення ступеня відвертості господарської системи регіону до зовнішніх зв'язків як з іншими регіонами, так і зі світовими ринками. Вона припускає визначення структури і об'ємів виробництва на підставі орієнтації на міжрегіональні зв'язки.

Реалізація закритої стратегії має для економіки регіону негативні наслідки, а саме приведе до економічного спаду. Відкрита стратегія одночасно з ослабленням зв'язків між регіонами є найбільш оптимальною для більшості регіонів. При її використанні відбуватиметься поступове збільшення валового регіонального продукту за рахунок активізації вивозу сировини в інші регіони. Разом з тим не всі регіони можуть здійснити перехід до цієї стратегії, оскільки це пов'язано з низькою конкурентоспроможністю вироблюваної ними продукції. Одночасне практичне використання цих стратегій в умовах ослаблення міжрегіональних зв'язків приведе до порушення цілісності єдиного економічного простору.

Стратегію міжрегіонального співробітництва доцільно розглядати як трирівневу систему, що включає:

- стратегічну мету розвитку міжрегіонального співробітництва;
- стратегічні напрями розвитку міжрегіонального співробітництва – необхідні результати діяльності органів виконавчої влади регіону у сфері міжрегіонального співробітництва, сформульовані у вигляді цільових вимог і направлені на забезпечення досягнення стратегічної мети;
- стратегічні дії – комплекси програмних і окремих заходів, проекти всіх рівнів, що забезпечують вирішення завдань, направлених на досягнення стратегічної мети в рамках стратегічних напрямів розвитку міжрегіонального співробітництва.

Формуванню стратегії міжрегіонального співробітництва повинна передувати оцінка факторів, що здатні робити вплив на регіональне господарство та викликані розвитком міжрегіональних зв'язків. Сучасне положення справ і тенденції розвитку міжрегіонального співробітництва повинні бути розглянуті в процесі діагностики, в ході якої сформульовані основні проблеми в розвитку міжрегіонального співробітництва, здійснений аналіз факторів, що перешкоджають реалізації потенційних можливостей міжрегіонального співробітництва.

Оцінка факторів розвитку міжрегіонального співробітництва припускає [2, с. 70]:

1. Дослідження впливу світового ринку на економічний стан регіону: коливань попиту, світових цін на продукцію, що експортується і імпортується; попиту на сировинну або виробничу складові в експорті (імпорті) по динаміці основних показників експорту і імпорту; по частці продукції, що експортується, і витрат на імпорт в об'ємі ВРП і так далі).

2. Оцінку дії на економіку регіону міжрегіональних зв'язків усередині країни, що визначаються його спеціалізацією, - попиту на продукцію, що вироблюється на українському ринку і продукцію, що ввозиться з інших регіонів країни.

3. Дослідження впливу зв'язків між господарюючими суб'єктами територій, що є сусідами, на економіку регіону: попиту на вироблювану ними продукцію, орієнтовану на внутрішнє споживання; попиту на вироблювану в сусідніх країнах продукцію.

Для вдосконалення і поглиблення міжрегіонального співробітництва необхідна оцінка ефективності регулюючих дій в цій найважливішій сфері, починаючи з вирішення ключових проблем інтеграції, створення загального економічного простору і закінчуючи оцінкою конкретних результатів виконання договорів про співпрацю між регіонами. Проте науково обгрунтованої методики визначення економічної ефективності міжрегіональних зв'язків поки що не розроблено. Разом з тим така методика украй необхідна, оскільки без неї неможливо обгрунтувати найбільш перспективні напрями міжрегіонального співробітництва, оцінити віддачу від інвестицій в об'єкти інфраструктури і їх вплив на зростання товарообміну і рух інших потоків - фінансів, робочої сили, інформації [3].

Основною економічною умовою міжрегіонального співробітництва виступає ефективне використання ресурсів регіонів. Такий багатоплановий підхід значно ускладнює аналіз ефективності міжрегіонального співробітництва. Він припускає у вивченні ефективності міжрегіонального співробітництва послідовний облік багатоаспектного характеру територіальної організації виробництва, її зв'язків зі всією системою національної економіки. Усесторонній аналіз ефективності міжрегіонального співробітництва зв'язаний, перш за все, з вичлененням її самостійних аспектів - економічної і соціальної ефективності, як елементів єдиного цілого, але різних за змістом, ролі і значущості.

Економічна ефективність відображає сукупну економію витрат природних ресурсів, праці і засобів виробництва регіонами при виробництві і реалізації одиниці продукції для міжрегіонального обміну. Соціальна ефективність показує результативність цього процесу безвідносно до величини проведених витрат і тому може бути зміряна тільки натуральними показниками. Загальний соціальний ефект виступає як віддзеркалення задоволення всієї сукупності потреб населення взаємодіючих регіонів [4, с. 221].

При розробці методики оцінки економічної ефективності міжрегіональних зв'язків необхідно враховувати обставини, які мають істотне значення з позиції підприємств-виробників і споживачів продукції, що ввозиться і вивозиться в регіон. Економічний ефект і ефективність виникають за рахунок економії ресурсів і зниження витрат на власне виробництво товарів, які купуються за межами регіону, що дозволяє перенаправити і використовувати ці вивільнені ресурси для виробництва інших товарів з більшою вигодою для регіону. Отже, ефективність міжрегіональної торгівлі в загальному вигляді визначається тим, що потреби регіону (окремого підприємства, фірми) в тій або іншій продукції задовольняються не шляхом власного виробництва, а за рахунок виробництва в кількості більшому, ніж внутрішні потреби, інших товарів, на виручку від продажу яких купуються інші необхідні товари. Якщо витрати на власне виробництво товарів, намічених до ввезення з інших регіонів, виявляються більшими, ніж витрати на виробництво товарів, намічених до вивозу з регіону, то такий товарний обмін є економічно вигідним, тобто формується позитивний ефект від міжрегіональної торгівлі [3].

Перспективи розвитку міжрегіонального співробітництва, в першу чергу, залежать від його політичної і ресурсної підтримки з боку керівництва як держав, так і регіонів, а також створення працездатної договірно-правової бази. На цій підставі, розробці стратегії повинен передувати аналіз правових та інституційних основ регулювання міжрегіонального співробітництва, для чого необхідно оцінити ступінь впливу взаємодії урядів держав (підсумки офіційних зустрічей – домовленості, підписані угоди), що співробітничать, спільної діяльності адміністрацій регіонів-партнерів, рівня взаємодії їх керівництва.

Слід зазначити, що особливий імпульс міжрегіональному співробітництву додають відповідні міждержавні угоди і взаємні преференції, що надаються в їх рамках, створюючи більш пільгові умови для міжрегіональної взаємодії. Разом з тим, аналіз положення у сфері міжрегіонального співробітництва показує наявність ряду проблем, що знижують його ефективність. До них відносяться, по-перше, проблеми загального характеру, що не в останню чергу пов'язані з відмінностями в економічних моделях, використовуваних країнами-партнерами (що обумовлено нерівномірністю розвитку регіонів, недоробленістю системи стратегічного прогнозування і просторового планування, економічною кризою і так далі), не співпадінням процесів реформування економіки і інституційного регулювання ринкових відносин, особливо у сфері управління власністю. По-друге, недоліки в розвитку самого інституту міжрегіонального співробітництва. Гальмують розвиток міжрегіонального співробітництва закони і нормативні акти, що надмірно регламентують діяльність суб'єктів господарювання в деяких країнах. Далека від досконалості і система взаєморозрахунків і платежів. Існують проблеми і з інформуванням партнерів по міжрегіональних зв'язках про взаємні ділові можливості.

Стратегічні напрями реалізації міжрегіонального співробітництва деталізуються у вигляді стратегічних заходів (дій), що забезпечують усунення перешкоджаючих факторів, досягнення цілей розвитку міжрегіонального співробітництва і реалізацію цілей уряду регіонів-партнерів.

Механізми здійснення стратегічних дій описані у складі системи управління реалізацією стратегії розвитку міжрегіонального співробітництва. Основним інструментом реалізації стратегічних заходів стає формування комплексних програм розвитку міжрегіонального співробітництва. Основний принцип формування комплексних програм полягає в реалізації ефекту взаємодоповнюваної і взаємної підтримки різних стратегічних дій. Мета і стратегічні напрями розвитку міжрегіонального співробітництва, таким чином, виступають основою для формування і конкретизації комплексних програм і дій з їх реалізації (галузевих програм, проектів і заходів).

Міжрегіональне співробітництво повинне ґрунтуватися не на поточній, швидкій вигоді, а на крупних перспективних цілях і інтересах, бути здатним забезпечувати ефективне функціонування і стійкий розвиток регіонів, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Логіка концептуального моделювання цього процесу передбачає інформованість потенційних або реальних партнерів про їх можливості і стан зовнішнього середовища: рівні і динаміку ринків, ступень конкуренції, традиції і особливості територіального господарювання.

Враховуючи, що стратегія міжрегіонального співробітництва полягає у реалізації наявного потенціалу міжрегіонального співробітництва з урахуванням стратегічних напрямів розвитку даного регіону і регіонів-партнерів, то тільки на основі прийнятої стратегії можна розробляти політику міжрегіонального співробітництва, а також програму його розвитку.

Міжрегіональне співробітництво є механізмом, здатним через об'єднання конкурентних переваг і стимулювання міжрегіональної інтеграції робити позитивний вплив на соціально-економічний розвиток регіону. Розробка довгострокових програмних документів соціально-економічного розвитку, а також схем територіального планування різного рівня розглядається при цьому як механізм узгодження взаємних інтересів регіонів.

Зasadничою передумовою розробки стратегії міжрегіонального співробітництва є її позиціонування як механізму узгодження інтересів на засадах субсидіарності, партнерства, співфінансування та ефекту синергії. В умовах ринку для держави можлива лише одна форма впливу на процеси міжрегіональної інтеграції, які повинні базуватись виключно на добровільних засадах та економічному ефекті, – це узгодження інтересів державного центру, регіональних органів влади та представників бізнесу. Це вимагає зміни форм та методів регулювання як на національному, так і на регіональному рівнях – відмова від владних відносин, побудованих виключно по вертикалі, та перехід до горизонтальних мережевих відносин [5; 6].

Оскільки міжрегіональне співробітництво припускає взаємний обмін діями між регіонами, то необхідно брати до уваги їх інтереси, цілі, мотивацію, специфіку раціональності. У розвитку положень системно-інтеграційної теорії [7] стосовно регіональної економіки важливо враховувати вплив на спосіб здійснення і результати міжрегіонального співробітництва різних стейкхолдерів – органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, суб'єктів крупного бізнесу, неурядових організацій, наукового співтовариства і так далі. Баланс їх інтересів надає значну дію на ефективність міжрегіонального співробітництва. При цьому цільовою функцією регіонів як суб'єктів національного економічного простору виступає задоволення потреб різних груп населення, що вимагає врахування соціальних екстерналій міжрегіонального співробітництва [8, с. 97].

Таким чином, міжрегіональне співробітництво з використанням колективного розуму адміністрацій окремих регіонів дозволить ще на рівні розробки програм розвитку кожного окремого регіону враховувати можливості, що надаються їм. Реалізація наявного потенціалу міжрегіонального співробітництва повинна здійснюватися з урахуванням стратегічних напрямів розвитку даного регіону і регіонів-партнерів.

Джерела та література:

1. Кошелев А. Н. Национальная экономика: конспект лекций / А. Н. Кошелев. – М. : Эксмо, 2008. – 160 с.
2. Черняк Е. Г. Модель формирования стратегии экономического роста приграничного региона / Е. Г. Черняк // Известия ИГЭА. – 2010. – № 5 (73). – С. 69 – 72.
3. Божко Л. Л. Теоретико-методологические основы исследования экономического развития приграничных территорий: монография / Л. Л. Божко; под ред. Е. Г. Анимиды. – Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2011. – 142 с.
4. Буров М. П. Система регулирования экономического взаимодействия регионов: монография / М. П. Буров. – М. : Дашков и Ко, 2007. – 317 с.
5. Волинець Є. С. Міжрегіональне співробітництво як механізм впровадження стратегії демократизації врядування в Україні / Є.С.Волинець // Зб. наук. праць ДонДУУ. – Серія «Державне управління». – Донецьк: ДонДУУ, 2009. – Т.Х. – Вип. 135. – С. 93–102.
6. Волинець Є. С. Стратегія міжрегіональної інтеграції як механізм демократизації врядування на регіональному рівні / Є.С.Волинець // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 3 (43). – С. 46–49.
7. Клейнер Г. Б. Системно-интеграционная теория предприятия и эволюционный подход / Г. Б. Клейнер // Эволюционная теория, инновации и экономические изменения: VI Междунар. симпоз. по эволюц. экономике (г. Пущино, Моск. обл., Россия, 23–24 сент. 2005 г.). – М.: ИЭ РАН, 2006. – С. 231–250.
8. Мирзоев Р. С. Межрегиональные взаимодействия в российском экономическом пространстве / Р. С. Мирзоев // Вестник Волгоградского гос. ун-та. – 2011. - № 1 (18). – Серия 3. – С. 96 – 101.